

UDK: 327 (497.1) "1950/1985"

929 Kreačić, M.

Stručni članak

Primljeno: 12. 7. 2002.

Sjećanja koja čine povijest - razgovori s Miroslavom Kreačićem, veleposlanikom i diplomatom FNRJ/SFRJ

TVRTRKO JAKOVINA

Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, Zagreb

U razgovoru s Miroslavom Kreačićem, autor članka saznao je brojne pojedinosti iz njegovog života. Kreačić je službovao u diplomaciji socijalističke Jugoslavije, i bio svjedok bitnih političkih događaja u tom razdoblju. Sve ovo daje nam zanimljive podatke o diplomatskim aktivnostima FNRJ/SFRJ i njezinim odnosima s drugim državama i velikim silama.

Miroslav Kreačić rođen je 1920. godine u Bugojnu. Odrastao je u Zagrebu, gdje 1938. završava Prvu klasičnu gimnaziju, a do 1942. studira na Pravnom fakultetu. Potom prilazi NOP-u. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1943. u Otočcu, kao član Glavnog odbora USAOH-a. Godine 1944. odlazi u Beograd u Glavni odbor USAOJ-a. Do 1950. uglavnom se bavi organizacijom sporta u FNRJ, kao generalni tajnik Fiskalnog saveza Jugoslavije. Bio je sekretar Jugoslavenskog olimpijskog komiteta. Prva diplomatska dužnost koju obnaša je u Švedskoj, gdje je kao savjetnik imao kao glavnu zadaću da političkom i javnom mnijenju objašnjava srž sukoba s Kominformom. Nakon povratka u zemlju imenovan je šefom Odsjeka za Ameriku, Kanadu i Australiju. Nakon Titova povratka iz Azije početkom 1955. gotovo dvije godine je u Burmi. Potom radi na Desku za Skandinaviju. Od 1961. kraće je vrijeme opunomoćeni ministar zamjenik šefa misije u Ujedinjenim narodima, a odmah potom, sve do 1967. generalni konzul SFRJ u New Yorku. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih najprije je šef Grupe za nesvrstanost, pa načelnik Uprave za Aziju, a zatim direktor Treće uprave (Severna i Južna Amerika) u SSIP-u. Veleposlanik je u Japanu i Filipinima od 1974. do 1978. Do umirovljenja 1985. šef je Sektora za analizu i planiranje SSIP-a. Od 1944. oženjen je Vandom Tompa, koja je izravni potomak Ferdinanda Livadića-Wiessnera, skladatelja. Otac je dvoje djece. Po nacionalnosti je Hrvat. Živi u Zagrebu.

Razgovori su vođeni u Zagrebu 25. i 29. siječnja, 5. veljače, 22. ožujka i 11. travnja 2002. godine. U bilješkama su dane detaljnije obavije-

sti samo o nekim događajima ili osobama koje su spomenute, kao i citat pisma zahvale Kreačiću, prikaz Nixonova posjeta Beogradu i Zagrebu 1970. godine.

Gdje ste rođeni i gdje ste se školovali?

Rođen sam u Bugojnu 1920., ali se već 1926. selimo u Zagreb. Otac mi je bio podrijetlom iz Brežica. U Zagrebu je zaposlen kao radnik u radionici Državnih željeznica. Bili smo velika i siromašna obitelj. U Zagrebu sam završio Prvu klasičnu gimnaziju. Imao sam "svjedodžbu o siromaštvu", a takva su djeca dobivala odjeću od gradskoga poglavarstva, a knjige od škole. Bila je to odlična gimnazija, duge tradicije, s profesorima velikog znanja i društvenog ugleda. Mislim da su u njoj učenici dobivali dosta široko znanje. Za maturalsku ekskurziju išli smo u Beogradu. Gledali smo izložbu francuskih portreta kroz vjekove. Moj drugi dolazak u Beograd bio je u potpunosti drukčijim okolnostima.

Kao apsolvant Pravnog fakulteta u Zagrebu 1942. godine sam se priključio NOB-u. Iz Zagreba sam izašao s mlađim bratom Vjekoslavom. U partizanima je već bio naš stariji brat Otmar Kreačić-Kultura, kasnije general, koji se borio još u Španjolskom građanskom ratu.

Kako se odlučujete za Komunističku partiju i odlazak u partizane?

U djetinjstvu sam bio vrlo religiozan, ministrant, najviše pod utjecajem moje majke koja je željela da pođem u sjemenište. Bio sam i aktivni član Hrvatskog junaka, tjelovježbene organizacije s izrazitim nacionalno-patriotskim sadržajem. S druge strane krajnje siromaštvo u radničkoj obitelji i doživljavanje socijalnih nepravdi, odlazak starijeg brata kao dobrovoljca u Španjolsku kao i lijeva naša i svjetska literatura počeli su sve jače utjecati na mene. U svijetu su se događali dramatični događaji, srazovi, depresija, fašizam, nacizam, komunizam, sve je to uzburkalo i mladu generaciju u Zagrebu. Nakon upisa na Sveučilište došlo je i vrijeme kada se trebalo opredijeliti i donositi životne odluke. Na moju je djelovala velika opasnost od fašizma i nacizma, vijesti o zločinima i etničkom čišćenju Židova i Srba u NDH, a posebno pripajanje Dalmacije i otoka Italiji. Poziv KPJ u antifašističku borbu imali su prihvatljive poruke: republičku, nacionalnu ravnopravnost i socijalnu pravdu.

Gdje ste se priključili partizanima?

U svibnju 1943. otišao sam u Moslavački odred. Tu sam dobio poruku da sam izabran za člana Glavnog odbora USAOH-a (Savez antifašističke omladine Hrvatske) i da dođem u Otočac. Tamo je već mjesecima bilo sjedište svih republičkih tijela NOB-a Hrvatske. Čak je radila i pivovara. Radio sam na uređivanju *Omladinskog borca*. Sjećam se da sam u ime omladine Hrvatske pozdravio Vladimira Nazora na akademiji koja je priređena nakon što je stigao na slobodan teritorij iz Zagreba. Nazor je na akademiji pročitao svoju pjesmu "Radost". S njim sam ostao u stalnoj vezi sve do njegova odlaska iz Otočca. Nazorovim dolaskom u par-

tizane bio sam oduševljen, dirnut. Za moju je generaciju on bio pojam, veliki hrvatski pjesnik. Bio je veliki pedant. Mijenjao je neke riječi u svojim starijim pjesmama, tako da ih je u zbirka koje je donio sa sobom križao ravnalom i dodavao nove riječi.

Kako se rat približavao kraju, i mi smo se pomicali prema Zagrebu. U Topuskom sam bio svjedok i dolaska Ede Murtića u partizane. U USAOH-u smo se već tada počeli baviti budućom organizacijom sporta u Hrvatskoj, u čemu su bili aktivni i dr. Koharović i prof. Ivo Frol. Iz Topuskog sam u proljeće 1944. otišao na Drugi kongres USAOJ-a u Drvar, gdje su za vrijeme Kongresa održana sportska natjecanja između delegata iz raznih republika. Staze za trčanje bile su označene padobranskom užadi. Bio sam prvi na stotinu metara. Drugi je bio Hajdukov nogometaš Kokeza. Nakon završetka kongresa u malim smo se grupama evakuirali iz grada, jer je već bila započela velika njemačka ofenziva s ciljem da se uhite Tito i Vrhovni štab. Desant na Drvar izbjegli smo za samo jedan dan. U desetini u kojoj sam se izvlačio bio je i Kolar, kasniji gradonačelnik Zagreba.

“Pri punoj svijesti i odgovornosti”¹ sklopio sam brak s Vandom, koja je na slobodni teritorij iz Zagreba došla u kolovozu 1943. Bilo je to u Topuskom 1944. u mjesnom NOO-u. Kum s Vandine strane bio je prof. Ivo Frol, a s moje Jure Bilić, kasnije visoki hrvatski političar. Pola sata nakon nas oženio se Pavle Gregurić i rekao mojoj ženi kako nam nikada neće oprostiti što smo bili prvi, prije njih.²

Kada ste došli u Beograd?

Još za vrijeme rata, odmah nakon oslobođenja 1944. Bio je to početak mog novog života s velikim očekivanjima i mnogim razočaranjima. Izabran sam u Centralni odbor USAOJ-a, organiziram Fiskulturni savez Jugoslavije, čiji sam generalni sekretar (predsjednik je Rato Dugonjić, pa Mišo Pavičević).

Kako je bio organiziran sport nakon oslobođenja zemlje?

U organizaciji sporta, kao i u drugim područjima, uglavnom je primjenjen sovjetski model. To ipak ne traje tako dugo. Dok je organizacija sporta u SSSR-u bila državna, mi smo brzo krenuli društvenom linijom.

¹ Citirano prema “Zapisniku o vjenčanju” Gradskog NOO-a Topusko 7. rujna 1944.

² Supruga Mire Kreačića Vanda Tompa na oslobođeni je teritorij došla u rujnu 1943., nakon što je bio provaljen punkt koji je djelovao u kući njezine majke. Bila je članica propagandnog odjela NOO Banije. U Beogradu je jedno vrijeme radila kao novinarka *Borbe*. Od 1957. radi u Generalnom komesarijatu za svjetsku izložbu u Bruxellesu. Kasnije radi u Sekretarijatu za informacije SIV-a, konačno i kao načelnica Odjela za informiranje inostranstva. U tom je svojstvu putovala s prethodnicom koja je pripremala Titova putovanja u šest zemalja Afrike. Posebno pamti posjet Tita Moskvi 1972. Tada je bila voditeljica grupe novinara, njih četrdeset. U Rigi je predložila da savezni sekretar za vanjske poslove Mirko Tepavac informira novinare i da se sastanak ne održi u hotelu, koji je ozvučen, već ga je organizirala vani, uz rijeku.

Počeli smo s fiskulturnim odborima (FOJ-i), koji su prerastali u saveze za pojedine grane sporta i na saveznoj i na republičkoj razini. Cilj je bio ostvariti što širu masovnost, pa su osnivani fiskulturni aktivni u školama, tvornicama i po selima. Sve je to omogućilo šire okupljanje sportskih radnika i atmosfera je bila, unatoč ideološkoj krutosti, opuštenija nego u nekim drugim područjima. Ipak, odmah u početku političkom odlukom preimenovani su ili preoblikovani mnogi tadašnji klubovi, napose nogometni, od kojih su neki imali dugu i uspješnu tradiciju. Ta je odluka bila pogrešna. Iznimka je bio "Hajduk", čija je gotovo čitava prva momčad iz okupiranog Splita izašla na oslobođeni teritorij i svojim nastupima po Italiji i Sredozemlju pridonijela međunarodnoj afirmaciji antifašizma u Hrvatskoj.

Ubrzo smo obnovili članstvo u Međunarodnom olimpijskom komitetu i obnovili Balkanske igre, čijem sam komitetu također bio tajnik. Išao sam i u Lozanu s konstruktorom Planice Stankom Bloudekom kada smo se učlanjivali u Međunarodni olimpijski odbor. Tamo su sjedili sve nekaкви grofovi, baruni. Sjećam se da nas je jedan dočekaao i upitao: "Gospodo, hoćemo li na njemačkom, engleskom, francuskom..." Na našu inicijativu počeli su razgovori i o proširenju Balkanskih igara na srednjoeuropske i ja sam radi toga putovao u Prag i Varšavu. Međutim, to je prekinula rezolucija Kominforma.

Zahvaljujući brznoj organizaciji sporta ostvareni su dobri rezultati na međunarodnim natjecanjima, uključujući i dvije srebrne medalje na prvoj poslijeratnoj Olimpijadi 1948. u Londonu.

U jeku krize s Informbiroom tisuće mladih iz FNRJ nalazili su se na sletu u Pragu. Što se događalo u Čehoslovačkoj?

Iako isprva nismo mislili u Čehoslovačku ići s golemim brojem "fiskulturnika", odluka je promijenjena na molbu Čehoslovaka. Početkom 1948. našao sam se u Pragu, vodili su se razgovori o srednjoeuropskim igrama. Naš ambasador poručio mi je da me zovu u Centralni komitet, gdje mi je izrečena poruka za Tita s molbom da se naš broj sudionika znatno poveća, jer da je Jugoslavija uvijek bila popularna u Čehoslovačkoj, da je njihov "Sokol" buržoaska udruga i da bi veći broj sportaša s obzirom na NOB i slično, bio koristan radi ukupne političke atmosfere u Pragu. Tada nisu znali za teškoće u odnosima Moskve i Beograda. Tako smo u Prag uputili skoro dvije tisuće fiskulturnika i šest stotina mornaravežbača. Rezolucija je posebnu kompoziciju vlaka "uhvatila" na granici s Mađarskom.

No, do ljeta su svi u jugoslavenskom vrhu znali da sa Staljinom teškoće neće biti lako rješive...

Ja sam o tome upravo zbog priprema za slet bio ranije obaviješten. U Sofiju je za rođendan Georgiju Dimitrovu (rođen je 18. lipnja) upućena štafeta. Išao sam tamo vidjeti kako će biti primljena, kakva će biti atmo-

sfera. Nosio ju je Neca Drakulić. Dimitrov je govorio toplo, zahvalio je "Titovoj omladini Jugoslavije" i pozdravio Tita. Konačno i vježbe za Prag su trebale ilustrirati borbu, njihov je karakter promijenjen, trebao je odgovoriti na teze iz optužbe - o svemu su bili obaviješteni šefovi pojedinih jedinica.

Tko je s Vama osobno o tome razgovarao?

Najčešće Vladimir Dedijer. Čitao sam pisma o sukobu. On je tada bio u Agitpropu CK. Za Rezoluciju su sudionici sleta saznali na putu, u kompoziciji na granici. Sada Čehoslovaci mijenjaju držanje. Odmah traže da se skidaju Titove slike sa škola gdje su fiskulturnici bili smješteni. Pregovarano sa Švermovom članicom CK. Dali su nam nezanimljivo vrijeme za sletski nastup. Građani su ipak našu omladinu toplo pozdravljali, kako zbog starih tradicija i veza, tako upravo i zbog ruskog napada na nas. Isto tako i s rukovodstvom "Sokola" smo se mimo službenih vlasti dogovorili da još jednom naši nastupe i to na završnom danu sleta. U svečanoj loži nastaje konsternacija i mnogi je napuštaju. I La Passionarija, osoba koja je bila u Jugoslaviji poštovana kao simbol antifašizma okreće nam leđa. Nisam očekivao takvu poslušnu i brzu reakciju čehoslovačkog rukovodstva, utoliko više što su nas oni sami bili molili da dodemo u što većem broju.

Kako i kada dolazi do Vašeg ulaska u diplomatsku službu?

Nisam to planirao ni očekivao. Bilo je to zbog sukoba s Kominformom, kada je nekoliko mladih ljudi primljeno u Ministarstvo vanjskih poslova. Dokument o primitku potpisao je Edvard Kardelj, tadašnji ministar. Najprije sam dio 1949. proveo kratko na pripremama. Onda sam premješten kao savjetnik u Stockholm, s glavnom zadaćom da socijal-demokratima i sindikatima objašnjavam bit i realnost sukoba sa SSSR-om. Naša tumačenja, a činio sam to od ožujka 1950., s velikim zanosom, padala su na plodno tlo. Šveđani su nas podržavali, iako su zadržavali kritičnost prema sustavu u Jugoslaviji. Švedski socijal-demokratski sindikati, na čelu s predsjednikom Normanom, došli su nam u posjet. Primio ih je i Tito, a ja sam prevodio. Bili su to počeci izlaska iz totalne izolacije u kojoj se zemlja našla i svojom krivnjom zbog krute i neprijateljske politike prema Zapadu. Sve do danas mislim da su to bile moje najuspjelije diplomatske godine. Bio sam najprije savjetnik, a kasnije neko vrijeme i otpravnik poslova Veleposlanstva FNRJ u Švedskoj, iz koje smo pokrivali i Dansku. Skandinavija je i do danas ostala moj uzor.

Kako to da ste nakon Skandinavije otišli u Burmu?

Odluka je donesena ubrzo nakon Titove azijske turneje 1954. i 1955. U Burmi je tada bilo sjedište Azijske socijalističke internacionale. Ocjenjivalo se, a kasnije se to pokazalo pogrešnim, da bi Burma mogla postati središte socijalizma u Aziji. Moja obitelj i ja doputovali smo najprije do Karačija u Pakistanu i trebali liječničku intervenciju. Liječniku smo uza-

lud pokušavali objasniti gdje je Jugoslavija. Ipak je za Tita bio čuo. U Burmi sam bio savjetnik veleposlanstva, a jedno vrijeme, između smjene Zdenka Štambuka i Krste Bulajića i otpravnik poslova. Proveo sam tamo gotovo dvije godine, a da nisam mogao nešto važno učiniti. Bilo je suradnje na gospodarskom planu, jer je zagrebačka Ingra sklapala poslove u Burmi. Iz Burme sam otputovao u Bangkok, kao predstavnik Jugoslavije na kongres Svjetske federacije udruženja za Ujedinjene narode (WFUNA).

Sjećam se jednoga ručka koji je priredio U Nu, koji je posjetio Ameriku i Jugoslaviju. Pozvao je i mene i američkog kolegu, da bi nam zahvalio. Govorio je o Titu i partizanima i rekao kako su narodi Jugoslavije hrabri. Dodao je da će to demonstrirati. Uzeo je feferonku i gurnuo mi je u usta! Potekle su mi suze, bilo je to nevjerojatno. Kada je u Burmu došao Ču En Laj, on je prilikom susreta bio vrlo srdačan. Isto je bilo i s Hruščovom. Kineski veleposlanik u Rangoonu stalno nas je pozivao u Yunan. Mi smo inzistirali da smo u privatnom posjetu i na naš račun. Ostali smo 14 dana i obilazili okolne hramove i poznati botanički vrt sa "šumom kamelija".

Jesu li u SIP-u postojali oni koji su više zagovarali Sovjetski Savez? Često se Josip Đerđa spominjao u tom kontekstu? Jesu li postojali zagovornici nesvrstanih?

O nesvrstanošći se od samog početka neprekidno u SSIP-u i političkim krugovima vodila rasprava o tome koliko je to samo taktika, koliko bitna orijentacija, može li stajalište ekvidistance postojati prema blokovima. Mislim da je većina kadrova u političkim službama u SSIP-u prihvaćala čvrstu nesvrstanu poziciju i tako djelovala, koliko je bilo moguće. Bilo je i drugih, koji su smatrali da se ne može izjednačavati zemlja socijalizma s imperijalističkim Zapadom. Tito bi postajao manje kritičan prema SSSR-u kada bi Rusi omekšali svoju politiku prema nama. Takav odnos prema SSSR-u nije bio samo ideološki, već se radilo i o njegovoj procjeni kolike nam opasnosti prijete u tom, za Ruse, geostrateški važnom prostoru, koliko bi nam Zapad bio doista spreman pomoći u slučaju intervencije i sl. Sve to je određivalo i njegovo gledanje i balansiranje.

Đerđa je bio poput plebejskog tribuna siromašnih Azije i Afrike. Želio je pokazati kako taj svijet pati, pa je prirodno mogao biti kritičniji prema politici Zapada. Ne, ne mislim da je bio prosovjetski zagovornik. Isto tako, Veljko Mićunović, dugogodišnji ambasador u SSSR-u, nije imao prorusku naklonost. On je bio šutljiv po prirodi, ozbiljan, razmišljao je i nije bio za prazne kontakte. Njegova knjiga "Moskovske godine" čitala se na zapadnim sveučilištima kao povijesna literatura. S druge strane, ni Koča (Popović) ni (Marko) Nikezić nisu bili "prozapadni", već su nastojali dezideologizirati vanjsku politiku i ustrajali su na dosljednoj nesvrstanoj poziciji uz jačanje odnosa s Euromom.

Koju ste ulogu imali tijekom prve konferencije nesvrstanih u Beogradu 1961.?

Bio sam jedan od nekoliko eksperata koji su u posebnoj prostoriji pratili tijekom konferencije, a na večer analizirali rečeno, sažimali govore i sve slali Titu i članovima delegacije. Tada sam, kao i krug u kojem sam se kretao, bio razočaran Titovom reakcijom na sovjetsku nuklearnu probu koja je izvedena pred sam početak skupa. Bila je to mina, namjerni izazov, a Tito to nije osudio, čime je zapravo branio SSSR.

Kako je jugoslavenska diplomatska zajednica doživjela kubansku raketnu krizu?

Ja sam tada bio u New Yorku kao zamjenik šefa misije pri UN-u. Na samom početku krize Amerikanci su bili puni patriotskog raspoloženja. Kako se približavao mogući trenutak sukoba, ljudi su sve više bili zabrinuti, a "borbeni duh" ustupao je mjesto strahovanju od realne opasnosti od nuklearnog rata. Šef naše misije pri UN-u tada je bio Mišo Pavičević. Bio sam jedan od onih koji su u Vijeću sigurnosti bili prisutni Stevensonovu projekciranju dijapozitiva sa snimcima sovjetskih raketa. Naravno da smo i mi bili zabrinuti za moguće šire posljedice kubanske krize.

Sjećate li se Titova posjeta Kennedyju? Kako je odjeknula vijest o atentatu na J.F.K.?

Da. Bio sam zadnja osoba koja ga je sa suprugom ispratila do brodske kabine u njujorškoj luci. Bio sam tada generalni konzul u New Yorku. Tita sam posjećivao i u Waldorf Astoriji, hotelu ispred kojega su održavane danonoćne demonstracije.

Vijest o Kennedyjevom ubojstvu jugoslavenska diplomatska zajednica dočekala je s velikom, iskrenom žalošću. Ubojstvo je unijelo konsternaciju među diplomate akreditirane pri UN-u, iako se J.F.K. nije u početku svoje karijere proslavio na međunarodnom planu. Tito je sve više nakon kubanske krize prerastao u svjetskog državnika. Bilo je to vrijeme kada su Kennedy, Hruščov i papa Ivan XXIII. i Pavao VI. stvorili atmosferu u kojoj se moglo očekivati poboljšanje ukupnih međunarodnih odnosa i stvarno popuštanje u hladnom ratu. Ubojstvo J.F.K. zadalo je tada udarac takvim nadama.

U New Yorku ste održavali prisne odnose s nizom istaknutih ljudi. Neki od njih imaju posebno mjesto u kulturnoj povijesti Hrvatske.

Prije svega to je slikar Maksimilijan Vanka. Vanka je dolazio na imanje Vandine bake u Repišće, majke Kamila Tompe, slikara, njezina strica, koji je bio i njegov učenik na Akademiji, pa je veza s obitelji moje supruge bila stalna. Nakon dolaska u New York nazvali smo 1962. farmu u Pennsylvaniji. Moja se supruga predstavila djevojačkim imenom, naglasivši da joj je ime jednako kao i njezine bake. Vanka se uzbudio, odmah nas je pozvao na svoju farmu, gdje smo već prvi put ostali dulje nego što smo planirali. Jednoga je dana iz atelijera donio staru uru iz Re-

pišća koju je dobio od Vandine bake i to nam je poklonio. Imao je kći Peggy Margaret, koja se jako sprijateljila s nama i s njom smo se družili i bili u kontaktu sve do njezine smrti. On je bio iznimna ličnost. Volio je ljude i prirodu. bio je blizak prijatelj Luja Adamića. Na njegovoj je farmi bilo na stotine cvjetova, egzotičnog drveća. Toliko je volio ptice da je jedan kos slijetao na njegovo rame, pa je čak i znao s njim slikati. Kad je Vanka umro, a utopio se u Meksiku 1963., gdje su provodili zime, pepeo je prosut u more. Vankino se podrijetlo ne zna, ali su pričali da mu otac austrijski grof. Poslije njegove smrti na našu je inicijativu njegovo umjetničko naslijeđe poklonjeno JAZU, čiji je bio član. Vankini su imali lijepu kuću u Korčuli, pa su se njegova žena i kći raspitivali za sudbinu objekta, jer je kuća bila nacionalizirana. Ispitao sam slučaj i kada mi je rečeno da se objekt ne može vratiti u privatno vlasništvo obitelji, predložio sam da se pokloni Akademiji i tu otvori zbirka, muzej, možda prostor za atelijer i to su prihvatili. Zgrada je darovana 1964., učinila je to supruga Maksimilijana Vanke, Margaret Sttetin Vanka, kći poznatoga njujorškog kirurga.

Često smo se susretali i posjećivali i sa Zlatkom Balokovićem. Prijateljevali smo, odlazili smo u njegov dom u Mainu. On je svoju skupocjenu Guarneri violinu poklonio JAZU, pa smo kasnije bili prisutni predaji poklona Akademiji. Volio je Hrvatsku. Također smo održavali bliske prijateljske veze s opernim pjevačicama Zinkom Kunc-Milanov, Ružom Pospiš Baldani i Biserkom Cvejić, koje su se u isto vrijeme našle u New Yorku.

Bili ste u vezi i s Amerikancima koji su tijekom rata imali posebnu misiju na jugoslavenskom prostoru?

U New Yorku sam upoznao i pukovnika slovenskog podrijetla Krajgera. On mi je ispričao da je tijekom rata glavna zadaća njegova ureda u Bariju bila primati i saslušavati svakog američkog padobranca koji se prisilno spustio na jugoslavenski prostor, vraćajući se avionima koji su bombardirali Ploesti u Rumunjskoj. Ti su padobranici bili prihvaćani i posebnim avionima prebacivani u Italiju. Po njegovu su sudu partizani spasili oko tri tisuće pilota, a četnici oko tri stotine. Svi su davali izvještaje o tome što su vidjeli. Pitao sam ga jesu li ti izvještaji dostupni, a on je rekao da su bili otvoreni nekoliko godina poslije rata, ali da je potom nastupila klasifikacija. To će biti zanimljiv materijal kada se jednom otvori. Tijekom Drugog svjetskog rata američki pukovnik Ellery Huntington imao je specijalni zadatak pratiti i izvještavati o kretanju njemačkih trupa na našem prostoru. S Huntingtonom sam se susretao u NYC, a nakon njegove smrti održavao sam veze i s njegovom obitelji. On je vodio dnevnik, koji nikada nije bio tiskan. Iz dnevnika se vidjelo da je bio krajnje kritičan ocjenjujući da razvoj vodi komunističkom sovjetskom modelu. Zanimljivo je jedno njegovo zapažanje da su za razliku od drugih susreta u Sloveniji sugovornici znali strane jezike i da su čitavo vrijeme govorili

kako će izgledati Slovenija poslije rata ne spominjući Jugoslaviju. Nešto slično, iako u manjoj mjeri, piše Huntington, doživio je i u Hrvatskoj. Osjetio je izgleda zametke budućih rasprava o federalizmu i konfederalizmu. U šezdesetima je već bio umirovljen.

Jeste li imali kakve prijedloge za poboljšavanje funkcioniranja konzularne službe?

Tijekom jedne od međupartijskih konferencija SSIP-a koje su redovito održavane u zemlji, mislim 1964., predložio sam da se po republikama osnuju odjeli, ekspoziture SSIP-a, da bi se konzularni poslovi mogli lakše obavljati. Dakle ne da sve ide u centar, pa se vraća republikama. Savjetovao sam se s kolegom Batom Javorskim i to sam predložio na konferenciji. Još iste večeri dobio sam obavijest da je Ranković to primijetio, da ne sumnja u moje dobre namjere, ali da bi to bilo opasno.

Mislite li da Koča, kako kaže Vladimir Velebit, nije učinio dovoljno da se spriječi uplitanje tajne policije u diplomaciju?

Mislim da to Koča nije svjesno dopuštao. Daleko je od Popovićeve profila bilo dopustiti da se Udba upliće u vanjsku politiku. On jednostavno nije vidio nikakve šanse da se tome suprotstavi. Takav je bio sustav. Velebit je u pravu kada kaže da je on svega toga morao biti svjestan. Međutim, sve se to nije moglo događati bez znanja Tita. Jedna od dobrih stvari koje je Popović učinio bila je odluka da na kolegijima u Ministarstvu, kada se raspravlja o nekim od specifičnih i ozbiljnih pitanja sudjeluje "desk officer". Oni su svakako o određenim pitanjima znali više od načelnika pojedinih odjela, pomoćnika.

Koji su Vam od jugoslavenskih šefova diplomacije ostali u najboljoj spomeni? Jeste li s nekim od njih bili posebno bliski?

S Nikezićem i Tepavcem vezivala me je ista valna duljina u politici prema stvarnoj nesvrstanosti, Europi i sl. Minića sam posebno cijenio i zbog njegove hrabrosti u obračunavanju s četništvom u Srbiji. Najbliži sam, međutim, bio s Kočom Popovićem. Bio sam gotovo 20 godina njegov tenis-partner u parovima. Bio je veliki strateg u ratu i svestrani intelektualac. Imao je duha, a stil mu je bio iskričav i jezgrovit u izražavanju i pisanju. Često je i na takav način odgovarao čak i u depešama. Sjećam se da je na jedan prijedlog veleposlanstva iz Pariza koje je očekivalo suglasnost Koča poslao kratki, ubojiti odgovor: "Naravno - ne". Nakon tenisa obično smo razgovarali o igri, ali i o politici. Jednom nam je rekao, a bilo je to više godina nakon odstupa 1972., da je teoretska zabluda da je komunizam postkapitalističko društveno uređenje. Zapravo je komunizam predkapitalizam.

Kakav je u tome smislu bio Tito? Je li mu se netko mogao posebno približiti?

Tito je pozorno čitao dostavljene tekstove i dosta se oslanjao na mišljenje ministara vanjskih poslova, ali je značajne i osjetljive odluke dono-

sio sam, napose kada se radilo o SSSR-u. Tako je, na primjer, odlučio da se prekinu odnosi s Izraelom, iako je ministar za vanjske poslove bio protiv toga. Mislim da se znao približiti suradnicima, ali da nije ulazio u intimnije odnose. Prihvaćali su ga kao autoritet, iako su bili često kritični. Ni većina onih s kojima se rastao ili koje je uklonio nisu kasnije o njemu ružno pisali niti mu odricali povijesnu ulogu.

Bili ste na čelu dvije političke uprave, služili ste u jednoj europskoj i azijskoj zemlji, Sjedinjenim Državama, ali i međunarodnoj organizaciji. Je li postojala razlika u "snazi" između pojedinih uprava u Saveznom sekretarijatu za vanjske poslove?

Prva uprava bila je ona za socijalističke zemlje. Peta je bila za Aziju, treća za Južnu i Sjevernu Ameriku. Postojala je i Uprava za međunarodne organizacije (UMO) i UPIN, Uprava za informacije. Uprava za koordinaciju bila je tajna služba. Mislim da je važnost pojedine regionalne uprave nad drugom ovisilo o aktualnom trenutku. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih mislim da je Treća uprava bila dinamičnija, življa od Prve uprave.

Vodili ste grupu za nesvrstanost?

Bilo je to 1968., poslije povratka iz New Yorka. Poslije druge konferencije nesvrstanih u Kairu, nije bilo sličnih skupova. Zbog sve bezobzirnih manifestacija velikih sila oba bloka, došlo je do snažnih unutarnjih previranja u mnogim nesvrstanim zemljama i nevjerice i sumnje u efikasnost politike nesvrstanosti. Ocjene jugoslavenskog rukovodstva bile su, međutim, da bi baš zbog toga bila korisna nova konferencija na vrhu i aktivnija uloga nesvrstanih u procesima s kojima se s jedne strane nastavlja politika sile i pritisaka, a s druge strane SAD traže izlaz iz Vijetnama, Brandt se zalaže za mostove između Istoka i Zapada, a De Gaulle zagovara ideje o zajedništvu u Europi. Vjerovalo se da bi u svemu tome nesvrstane zemlje mogle dati svoj impuls, posebno preko OUN-a. U takvim uvjetima Dimče Belovski i ja poslani smo u Etiopiju, u UAR, Indiju, Indoneziju i Afganistan da u diplomatskim konzultacijama ispitamo spremnost partnera za održavanje pripremnog sastanka za novu konferenciju na vrhu. Počeli smo s Indijom. Znali smo njezin značaj. Prvi smo dan stekli dojam da su domaćini kao i još neke druge zemlje bili oprezni prema novom skupu i više se zalagali za suradnju kroz UN. Tijekom vožnje na sastanak drugoga dana na moj je prijedlog formulirana, umjesto pripremnog sastanka, ideja o održavanju jednog konzultativnog sastanka na kojem bi se razmotrilo što bi nesvrstane zemlje u tadašnjoj međunarodnoj situaciji mogle učiniti. To se pokazalo prihvatljivim i takav sastanak je održan 1969. u Beogradu. Uz široku suglasnost za novu akciju, bilo je i pojedinačnih sumnji i rezervi, poput alžirskih, da je nesvrstanost erodirala, da se prave kompromisi s imperijalizmom, izjednačavaju žrtve i agresor. Sastanak je otvorio put za novi sastanak u Lusaki 1970.

Organizirali ste Nixonov posjet Jugoslaviji 1970. godine. Tko je predložio da se uz Beograd, otide u Zagreb i Kumrovec?

Koliko se sjećam, Amerikanci su "izrazili želju" da Nixon ide u Zagreb, a to nije bilo planirano. Za mene je to bilo iznenađenje. Mislim da protokolarno nije bilo ništa posebno da šefovi država žele vidjeti i druge krajeve zemlje koju posjećuju. Međutim, da predsjednik SAD-a želi posjetiti politički uzavreli Zagreb, sigurno nije bilo slučajno. U Beogradu je bilo dosta interpretacija da se SAD miješaju u našu unutarnju situaciju. Ako je posjetom Zagrebu bila upućena izravna politička poruka, onda je, prateći i kasniju američku politiku, bila upravo ono što je Nixon u Zagrebu uskliknuo: Živjela Hrvatska i živjela Jugoslavija. Godinu dana prije dolaska Nixona u Beograd je došao visoki dužnosnik Donald Rumsfeld³. William Leonhart, američki veleposlanik u Beogradu, nastojao je da se njegov boravak i razgovori što bolje organiziraju. Mislim da je bio došao ispitati je li situacija "zrela" za Nixonov posjet.

Kako je tekao susret Tito - Nixon?

Titovu zdravicu izgovorenu prilikom prvog službenog objeda u Beogradu napisali smo u upravi. Običaj je da za bilateralne susrete nacrt platforme i druge dokumente pripremaju u nadležnim političkim upravama. Zdravice su okvir, nešto što odražava pogled na svijet i međusobne odnose. U upravi je "desk officer" za SAD bio Cvijeto Job, kasnije naš veleposlanik u Nikoziji. Vrlo precizno smo radili i vagali svaku riječ. Trebalo je napisati nešto što će biti prihvatljivo gostu, ali i da se ne iritira druga strana i nesvrstane zemlje. Nastojali smo u cijeli govor ubaciti što više "amortizera". Osnovna ideja je bila naglasiti sudbinsku povezanost svih naroda na planetu Zemlji i zato sam se poslužio tada vrlo aktualnim istraživanjem svemira. U prvom nacrtu napisali smo kako "američki astronauti", kada odlaze u svemir, ne vide podjele, već jedan, isti svijet. Poslije je bilo ubačeno "američki i sovjetski" astronauti. Na kraju smo odlučili reći: "...kada hrabri istraživači svemira...". U svezi s Vijetnamom Tito je izgovorio kako se "veliki mir" ne može dobiti "malim ratovima". Na nesvrstane se posebno pazilo, pa je naglašeno da je u bilateralnim odnosima važan reciprocitet: onako kako se partner ponaša prema nama, ali i prema "svijetu", takvo će biti i ponašanje Jugoslavije.⁴ Riječ "odnos prema svijetu" trebala je zadovoljiti naše partnere u Trećem svijetu. Tijekom razgovora Nixon se požalio kako su zapeli pregovori za rješavanje vijetnamskog pitanja, da se dogovaraju crte primirja, ali da Vijetnamci tijekom noći mijenjaju dogovorene oznake. Tito je, vrlo opušte-

³ Donald Rumsfeld bio je isprva savjetnik predsjednika Nixona, veleposlanik SAD-a pri NATO-u, a u administraciji Geralda Forda i ministar obrane. Ministar obrane SAD-a postao je i u administraciji Georga W. Busha 2001.

⁴ Kreačić je u razgovoru posebno naglasio pitanje europske politike Jugoslavije. I on, ali i Tepavac, bili su svjesni da nesvrstavanje mora ostati, ali da europska komponenta nije ništa manje važna, već da upravo učvršćuje nesvrstanu poziciju zemlje.

no, kako je obično i činio kada je želio izbjeći neugodne teme, odgovorio da je tako bivalo u svim ratovima i da se i sam sjeća sličnih događaja. I tako se prešlo preko toga. Imao je zanimljiv, vješt, način komuniciranja. Mislim da je američki posjet, uz naznake nezavisnosti Jugoslavije, imala za cilj i ublažavanje kritika kojima su SAD bile izložene u pokretu nesvrstanih u vrijeme kada se Nixon počeo otvarati prema svijetu.⁵

Pripremali ste i uzvratno putovanje predsjednika Josipa Broza Washingtonu, Teksasu, Kaliforniji u listopadu i studenome 1971.

Uprava je bila glavni koordinator organizacije posjete maršala Jugoslavije SAD-u. Smatram da se oba posjeta, i Nixonov Jugoslaviji i Titov SAD-u, mogu promatrati kao jedna cjelina. Ugovaranje je počelo s veleposlanikom Leonhartom, ali je on povučen neposredno prije putovanja. S njim sam ostao u kontaktu sve do njegove smrti u drugoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća. Često mi je znao reći da nije uspio otkriti razlog svog povlačenja iz Beograda, ali da je shvatio zašto je iz Amerike povučen Bogdan Crnobrnja. Aluzija je bila na Jovanku Broz, Titovu suprugu.

Putovanje od Camp Davida, gdje je jugoslavensko izaslanstvo prenoćilo, do Washingtona pamtim po učinkovitom raščišćavanju ceste koje su učinili samo nekoliko policajaca na motorkočicama. Bio je planiran let helikopterom ali se to nije moglo učiniti radi magle. Nixon je tijekom zdravice za vrijeme večere u Bijeloj kući nabrajao sve uglednike koji su do tada sjedili "desno od američkog predsjednika". Istaknuo je uzvanicima da nikada u svom društvu nisu imali uglednika s tako širokom međunarodnom reputacijom kakva je bila Titova.⁶

Tijekom prijema za iseljenike u Los Angelesu, uglavnom one gospodarske, Tito ih je pozdravio i rekao da smo mi u zemlji svi Hrvati, Srbi, Slovenci itd., nabrojajući pojedinačno sve nacionalnosti, ali da smo u svijetu Jugoslavija. Na to su prisutni počeli skandirati "bratstvo-jedinstvo". Cjelokupni put Tito i svi u delegaciji su smatrali uspješnim, bili su zadovoljni, jer se američka strana zaista potrudila da budu dobri domaćini. Za vrijeme leta iz SAD-a u Kanadu Tito je izašao iz svoga dijela zrakoplova, držeći u ruci radiobrzojav, i rekao je kako studenti u Zagrebu traže članstvo Hrvatske u UN-u i vlastitu vojsku. Zabrinuto je naglasio da

⁵ Član SIV-a Marko Bulc 9.10.1970. poslao je Kreačiću pismo: "Sa zadovoljstvom konstatujem da su pripreme za doček predsjednika SAD Niksona bile dobro obavljene i da je to doprinelo uspehu posete. Hteo bih da naglasim da ste Vi lično, učešćem u tom radu značajno doprineli normalnom toku posete i njenom uspehu. Zbog toga želim da Vam uputim ličnu zahvalnost za Vaš udeo i korisnu saradnju tokom priprema. Molim Vas da i Vašim saradnicima, u moje ime, izručite zahvalnost zbog uspešnog i efikasnog rada." Privatna zbirka M. Kreačića.

⁶ Toasts of the President and President Tito of Yugoslavia, October 28, 1971., Public Papers of President Richard Nixon, 1971.

su to pitanja kojima se sada mora posvetiti. Želim naglasiti taj kontrast uspješno završenog posjeta SAD-u i otvorenih problema u zemlji.

Kako dolazi do vašeg imenovanja veleposlanikom u Japanu?

Zapravo sam se pet mjeseci pripremao za odlazak u Čile! Učio sam španjolski i išao s ministrom Minićem u Santiago i tamo se upoznao sa Salvadore Allendeom. Miloš Minić, koji je nakon Mirka Tepavca postao savezni sekretar predstavio me je čileanskom predsjedniku kao novog veleposlanika u Čileu. Allende je rekao da već daje "agreeman" za imenovanje. Samo nekoliko dana kasnije bio je ubijen. Već tijekom našega posjeta osjetili smo da su prilike napete, osjećalo se da se nešto događa. U Čileu je postojala vrlo snažna i utjecajna zajednica naših iseljenika. Nakon toga odlučeno je da se pripremam za Japan. Međutim, i to je moglo biti promijenjeno. Jedne me je noći nazvao Minić i rekao mi da su se u Portugalu dogodile značajne revolucionarne promjene i da razmislim o odlasku u Lisabon. To sam odbio, iako je Portugal vrlo ugodna i zanimljiva država.

Zašto bi promjena u Portugalu tada bila važna za Jugoslaviju?

To je bio jedan od pokazatelja nerealnosti koja je katkada postojala u politici SFRJ. Slično je bilo s mojim slanjem u Burmu. Postojalo je vjerovanje da jugoslavenska diplomacija i ideologija može više utjecati na događaje u svijetu, nego što je to bilo realno.

Kako je bilo organizirano jugoslavensko veleposlanstvo u Japanu?

Od diplomatskog osoblja bili su još i savjetnici za politiku, gospodarstvo i savjetnik koji nije bio postavljan od SSIP-a, već Socijalističkog saveza. On je bio dio diplomatske mreže, odgovarao je ambasadoru, ali je prije svega trebao pokrivati odnose sa socijalističkim i komunističkim partijama u Japanu koje su bile dosta snažne. Njemu smo dali i kulturu i informacije. Rezidencija veleposlanika nalazila se iznad veleposlanstva.

Jeste li se susreli s carem Hirohitom?

Više puta. On je dva puta godišnje priređivao prijeme za pripadnike diplomatskog kora, jedan novogodišnji i jedan za rođendan. Priređivao je godišnje ručkove za dva do tri veleposlanika. Bila je to prilika da se bolje upoznaju. Na jednom prijemu šef protokola rekao mi je da me car želi vidjeti. U to vrijeme već su bile u tijeku pripreme za posjet prjestolonasljednika Akihita SFRJ. Bio je to uzvratni posjet, jer je Tito bio u Japanu kada je veleposlanik bio Jože Smole. Došao sam do cara, a on mi je rekao da pozdravim Tita i da ga moli da mu čuva sina. To nisam očekivao! Obično je bio povučen i hladan. Princ (sadašnji car, op. T. J.) je drukčiji i komunikativniji. Bio nam je s princezom na večeri u rezidenciji prije puta.

Kako je protekao posjet tadašnjeg princa Akihita i princeze Michiko Jugoslaviji?

Trajava je nekoliko dana. Bio sam im u pratnji sa suprugom. Osim razgovora s Titom, bili smo i u Dubrovniku, duž obale i u Sloveniji. Uz obalu su vidjeli velike poršine zemlje obrasle žutim grmljem, brnistrom, kojku im se neobično sviđjelo. Molili su da se raspitamo bi li tako nešto moglo uspjevati u Japanu i tu su pokazali ono što je svojstveno za Japan: vidjeti što drugdje postoji i pokušati to prenijeti u svoju domovinu. Bili su oduševljeni ljepotama Jadrana.

Kakve su bile veze SFRJ i Japana?

U to vrijeme novoizabrani ambasadori prije odlaska na dužnost iznosili su svoj program Vanjskopolitičkom odboru Skupštine za raspravu i s istim ciljem obilazili su republike. S obzirom na veliku udaljenost odnosi su bili razmjerno dobri. Dosta je naših ljudi odlazilo studirati u Japan i proučavati tamošnja iskustva. Kao što to rade u svemu, Japanci su izučavali razna iskustva organizacije društva i gospodarstva u svijetu. Tako je upravo u to vrijeme u Tokiju osnovan Institut za izučavanje našeg samoupravljanja, kao i participacije i drugih oblika u upravljanju i organizaciji društva u svijetu. Tankerska plovidba iz Zadra gradila je brojne tankere u Kawasaki kraj Tokija (dva smo i mi krstili). U moje vrijeme pobratimili su se velike luke Kawasaki i Rijeka. Isto tako, uspostavljeni su tješnji odnosi između Zagreba i Kyota. Pojačavala se i kulturno-umjetnička suradnja. Dirigent Lovro Matačić je bio redovit gost u Tokiju. On je uvijek odsjedao u našoj kući. Dolazila je i Jagoda Bujić.

Također su bile razvijene veze između SKJ i SSRNJ i Kominističke i Socijalističke partije Japana, jer KP Japana nije slijedila politiku Kominforma prema Jugoslaviji. Jednom je došlo i do vrlo delikatne situacije. Jednoga sam dana bio obaviješten da će u posjet KP Japana i tamošnjim socijalistima doći Stane Dolanc, Marin Cetinić i Vlaškalić. U veleposlanstvu smo trebali dogovoriti program posjeta. To je uglavnom radio savjetnik Kršikapa. Potom je iz zemlje javljeno da se jugoslavensko izaslanstvo želi sresti i s predstavnicima liberala, koji su tada bili na vlasti. Taj dio organizirao sam ja. Pregovarao sam u japanskoj Vladi i postigao da naše izaslanstvo bude primljeno na visokom nivou. Teškoće su nastale kada su domaćini, KP Japana, odbili posjet u takvim uvjetima (Oni su bili gotovo država u državi, imali su vlastito osiguranje itd.). Na moje veliko iznenađenje iz Jugoslavije je stigao brzopuz da se u tome slučaju otkáže posjet predstavnicima Vlade! Bio sam zaprepašten. Predlagao sam da se to ne čini, da je japanska strana upravo na našu molbu reagirala pozitivno i da to svakako ne bi bilo dobro za naše odnose. Tada sam s Kršikapom na svoju ruku odlučio da nekoliko dana nastavimo pritisak na japanske komuniste, uz obrazloženje da je i za njih priznanje da Vlada prihvaća njihove goste. Upozoravali smo japanske komuniste da će cijeli put doći u pitanje i da se zbog svega u Beogradu razmišlja o otkazivanju

posjeta. Konačno smo ih uvjerali. Tada sam, vjerojatno samo tada u karijeri, učinio tako nešto.

Jesu li Japanci imali razumijevanja za osobitosti jugoslavenskog socijalizma?

Izučavali su ih. Jednom sam na Sveučilištu u Kyotu održao predavanje o samoupravljanju i društvenom vlasništvu u Jugoslaviji. Na kraju mi je, tijekom pitanja i odgovora, jedan od prisutnih profesora rekao otvoreno, a to je bilo posve netipično za Japance: "Gospodine ambasadore - to neće ići."

Što ste radili nakon povratka iz Japana, pred mirovinu?

Bio sam šef Sektora za analizu i planiranje. Uz redoviti sastav sektora, tu su radili i ambasadori koji su čekali novi raspored. Radilo se za dnevne potrebe, ali i dugoročnije planiranje. Tu se rodila ideja za osnivanje Centra za strateške studije. Ideja je bila okupiti znanstvenike iz svih republika. I nakon umirovljenja član sam "programskog savjeta" toga centra. Bio sam i tajnik Saveznog društvenog savjeta za međunarodne odnose. To je bilo tijelo na saveznoj razini, ali i republikama, u kojem su bili predstavnici Skupštine, Vlade, SSRN-a, sindikata i drugih. Raspravljalo se o krupnim vanjskopolitičkim pitanjima i formirale preporuke. Formalno, ako SSIP preporuku nije prihvaćao, morao ju je vratiti na raspravu.

Kako danas ocjenjujete svoj životni put?

Naravno da ima mnogo razočaranja koja rastu s novim spoznajama i stvarnošću. Nastojim, međutim, da se uživim u našu stvarnost i svjetske događaje u tim godinama i kada pogledam unatrag mislim da bih učinio isto što i tada. Odazvao bih se pozivu KP i otišao u partizane. Raskoraka između programa i stvarnosti puna je naša i svjetska povijest.

Međutim, unatoč svim opravdanim kritikama kulta ličnosti, nedemokracije sustava, bespravnog obračuna s ljudima i zločinima, ne održavanja obećanja danih narodu, rezultati NOB nisu mali, čak su povijesni. Uvjeren sam da bi se bez NOBa četnici i kraljevska vojska krvavo obračunali s Hrvatskom i da su antifašistička borba i ZAVNOH, ustavni amandmani omogućili međunarodno priznanje Hrvatske. Ne bi danas bilo ni Istre, Zadra, Rijeke u našim granicama.

Bilo je tijekom životnog puta neprekidnih nadanja u nešto bolje, najava liberalnije politike u Dilasovim člancima, sukob sa Staljinom, kritika Staljinizma, novi program SK, društveno samoupravljanje i uloga pojedinaца itd. Također su i pokrenute značajnije promjene. Mislim da su njih najavljivale mlade snage u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji šezdesetih i početkom sedamdesetih godina. Ekonomska reforma počela je davati rezultate. Ovaj proces bio je prekinut jer su se vrhovi Partije u centru i republikama bili uplašili da će izgubiti monopol vlasti. Sustav nije prošao ispit povijesti.

Neko vrijeme sam vjerovao da proces ide u smjeru konfederacije i da bi se na Balkanu moglo nešto napraviti po uzoru na Skandinaviju, ali umjesto toga dogodilo se suprotno. Žalosno je i tragično što se Jugoslavija morala raspasti na takav način, u ratu i agresiji, a ne dogovorom naroda. Mislim da dio krivnje za to snosi i međunarodna zajednica, koja je bila čimbenik i u stvaranju Jugoslavije. Srećom, život sam proveo u vanjskoj politici koja je vjerojatno bila najviše dostignuće Titove i naše politike. Bili smo poznati, cijenjeni, poštovani.

SUMMARY

MEMORIES THAT MAKE HISTORY - AN INTERVIEW WITH MIROSLAV KREAČIĆ, AMBASSADOR AND DIPLOMAT OF THE SOCIALIST YUGOSLAVIA

In interview with Miroslav Kreačić, the author found out numerous details from his life. Kreačić served as a long time diplomatic official of the socialist Yugoslavia and witnessed various important political and diplomatic events. All this can give new insight about foreign policy relations of Tito's Yugoslavia.